

1.01
Prejeto 16. 3. 2009

UDK 328.13:92Korošec A.

Mateja Ratej*

Anton Korošec, notranji minister leta 1928

IZVLEČEK

V članku je predstavljena politika Slovenske ljudske stranke v času, ko je bil njen vodja Anton Korošec minister za notranje zadeve v vladi Velimirja Vukičevića. Podrobneje je obravnavana tudi sistematična akcija stranke za prevlado na področju tiskanih medijev v slovenskem prostoru po atentatu na Stjepana Radića. Povod za akcijo, ki je imela za cilj izgrajevanje družbe na katoliški duhovni podlagi, je bila sporna karikatura v časniku Jutro, ki je Korošca prikazovala v okrvavljeni duhovniški obleki, s policijsko palico v roki in z žandarsko kapo na glavi.

Ključne besede: Jugoslavija, Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, Slovenska ljudska stranka, Anton Korošec, časnik Slovenec, Narodna radikalna stranka

ABSTRACT

ANTON KOROŠEC, MINISTER OF INTERNAL AFFAIRS IN THE GOVERNMENT OF
VELIMIR VUKIČEVIĆ IN 1928

In the following article the author presents the policy of the Slovenian People's Party in the time when its leader Anton Korošec was the Minister of Foreign Affairs in the government of Velimir Vukičević. The author also discusses in detail the systematic action of the party to prevail in the printed media in the Slovenian territory after the assassination of Stjepan Radić; the motive for the action with the aim of building the society on the Catholic spiritual basis was a controversial caricature showing Korošec in a bloodstained priest's gown with a truncheon, wearing a gendarme's hat.

Key words: Yugoslavia, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Slovene People's Party, Anton Korošec, newspaper Slovenec, National Radical Party

---

* Dr., asistentka z doktoratom, ZRC SAZU, Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 2, e-naslov: mratej@zrc-sazu.si

Načelnik Slovenske ljudske stranke Anton Korošec je 8. februarja 1926 nastopil v beograjski Narodni skupščini v splošni razpravi o proračunu za leto 1926/27. V proračunskem nastopu je utemeljil kritiko centralističnega državnega ustroja; s prikazom nacionalne strukture zaposlenih v državni upravi je dokazoval, da med zaposlenimi prevladujejo Srbi, vzrok za to pa je pripisal splošni krizi parlamentarne demokracije v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS).¹ Korošec je poglobljena stališča o tej temi objavil v razpravi Kriza parlamentarizma, ki jo je podal kot svoj prispevek diskusiji v *Srpskem književnem glasniku*, objavljena pa je bila tudi v reviji *Socialna misel*. Osnovno izhodišče njegovega razmišljanja je bila teza, da "*parlamenti splošne in enake volivne pravice ne izpolnjujejo več pričakovanj in zahtev ljudskih mas*". Kot enega od razlogov za krizo parlamentarne demokracije v Kraljevini SHS in hud zaviralni dejavnik za konstruktivno delo poslancev v Narodni skupščini je izpostavil "*prestrogo germansko strankarsko disciplino*" in prevelik vpliv poslanskih klubov in političnih strank. To je po njegovem mnenju povzročalo pretirano posvečanje strankarskim in političnim vprašanjem v Narodni skupščini na škodo reševanju gospodarskih in kulturnih problemov. Krivdo za takšen razvoj je pripisal nizki izobrazbeni strukturi izvoljenih poslancev in centralistični državni ureditvi, posledica česar je bila ohromitev zakonodajnega dela in korupcija v državni upravi. Rešitev je videl v vpeljavi "*gospodarske demokracije*" in uvedbi druge (gospodarske) parlamentarne zbornice, kar je jeseni leta 1925 znova postala bolj izpostavljena zahteva političnega programa Slovenske ljudske stranke. V skladu s prepričanjem o koristnosti izvedbe reforme parlamentarnega ustroja je Anton Korošec ob koncu razprave odločno zavrnil uvedbo diktature kot možno rešitev vprašanja neučinkovitosti parlamenta.² Njegovo razmišljanje je bilo deloma posnetek stališč štajerskega teologa in teoretika Josipa Jeraja o uvedbi "*skrajne demokracije na podlagi široke samouprave*". V duhu korporativne misli je Josip Jeraj ponujal rešitev "*individualističnega in mehaničnega ustroja sedanjega parlamentarizma*" v smislu vrnitve "*k organičnemu pojmovanju življenja krščanskega srednjega veka*".³

Ko je mandatar Velimir Vukičević iz Narodne radikalne stranke septembra 1927 sestavljal vlado s člani Narodne radikalne, Slovenske ljudske in Demokratske stranke ter Jugoslovanske muslimanske organizacije,⁴ o Koroščevem idealizmu ni bilo več ne duha ne sluha. Slovenska ljudska stranka po septembrskih parlamentarnih volitvah ni sodelovala v pogovorih za sestavo vlade.⁵ Njen položaj v

¹ Slovenec, 9. 2. 1926, 1-2, Proračunski govor dr. Antona Korošca; Slovenski narod, 9. 2. 1926, 1, Dr. Korošec v proračunski debati; Jutro, 10. 2. 1926, 2, Kvarne posledice Koroščevega separatističnega izpada.

² Anton Korošec: Kriza parlamentarizma. V: Socialna misel, 1926, str. 265-268; Slovenec, 30. 9. 1925, 1, Stališče Slovenske ljudske stranke v sedanjem položaju - govor dr. Korošca; Slovenec, 30. 10. 1925, 1, Dr. Korošec v Splitu.

³ Josip Jeraj: Ustavni problem naše države. V: Socialna misel, 1923, str. 129 in 135.

⁴ Metod Mikuž: Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917-1941. Ljubljana 1965, str. 364.

⁵ Slovenec, 16. 9. 1927, 1, Vlada se rekonstruira; Slovenec, 16. 9. 1927, 2, Kedaj vstopi SLS v vlado; Slovenec, 17. 9. 1927, 1, Dr. Korošec v Zagrebu. Rekonstrukcija vlade s SLS; Jutro, 17. 9. 1927, 1, G. Vukičević sili na likvidacijo SLS; Slovenec, 18. 9. 1927, 1, Pred vstopom SLS v vlado - dr. Korošec v Belgradu; Jutro, 18. 9. 1927, 1, Marinković proti vstopu SLS v vlado; Slovenec, 20. 9. 1927, 1, Blejski sporazum se izvede - Dr. Korošec v Belgradu; Jutro, 20. 9. 1927, 1, Poskusi g. Vukičevića; Slovenec, 4. 10. 1927, 1, Vukičević soglasno izvoljen - govor Velimirja Vukičevića; Slovenec, 5. 10. 1927, 1, Konferenca med Vukičevićem in Korošcem.

vлади je bil po vsej verjetnosti načrtan že 11. julija 1927 ob sklenitvi Blejskega sporazuma med Vukičevićem in Korošcem, ki je pomenil višek taktičnega približevanja Slovenske ljudske stranke Narodni radikalni stranki oziroma vladi; besedilo sporazuma ni bilo nikoli v celoti objavljeno in danes ni znano. V vlado je vstopil poslanec Jugoslovanskega kluba⁶ Andrej Gosar kot minister za socialno politiko, Franc Smodej je bil imenovan za podtajnika na Ministrstvu za prosveto, ostali poslanci Slovenske ljudske stranke, ki se jim je po izvolitvi pridružil tudi predsednik Hrvatske pučke stranke Stjepan Barić, pa so stopili v tesno politično povezavo s poslanskim klubom Narodne radikalne stranke.⁷ Vlada je želela prikazati socialnogospodarsko naravnost svojega programa, ki je zajemal delo za izenačitev davkov, sodni pregon obtoženih korupcije, reorganizacijo oblastne samouprave in stabilizacijo mednarodnih odnosov s sosednjimi državami.⁸ Narodna skupščina je 28. oktobra 1927 sprejela predlog stanovanjskega zakona ministra za socialno politiko Andreja Gosarja, na podlagi katerega je bila pod pritiski delavskih sindikatov izdana prepoved prisilnega izseljevanja iz najemniških stanovanj. Gosar je novembra 1927 izdal tudi pravilnik o organizaciji posredovanja dela, o socialnih podporah delavcem in o najemu ugodnih stanovanjskih posojil za delavce.⁹

Vladne stranke so imele v Narodni skupščini 210 poslancev od 315, vendar zaradi velikih nesoglasij znotraj Narodne radikalne in Demokratske stranke to ni zagotavljalo stabilnosti vlade.¹⁰ Po volitvah se je v Narodni skupščini začelo obdobje izrazite politične polarizacije med vladnimi in opozicijskimi strankami, ki jo je izzvalo politično povezovanje opozicijskih strank. Predstavniki Hrvatske seljačke stranke in Samostojnega demokratskega ter Zemljoradniškega kluba so 26. oktobra 1927 v Verifikacijskem odboru Narodne skupščine podali predlog obtožnice proti ministrskemu predsedniku Velimirju Vukičeviću, ki ga je bremenila odgovornosti za ponarejanje volilnih rezultatov, krajo volilnih kroglic in za nasilje organov pregona nad opozicijskimi strankami v času volilne kampanje. Poslanci Demokratske stranke obtožnice niso podprli, zato 4. novembra 1927 v Narodni skupščini ni bila izglasovana. Zaradi domnevnih zlorab volilne kampanje s strani slovenskega vodstva Samostojne demokratske stranke so pritožbo na Verifikacijski odbor po volitvah naslovili tudi predstavniki Slovenske ljudske stranke.¹¹

⁶ Jugoslovanski klub je bil leta 1919 oblikovan parlamentarni poslanski klub Slovenske ljudske, Bunjevske-šokačke in Hrvatske pučke stranke. Neda Engelsfeld: Prvi parlament Kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca - Privremeno narodno predstavništvo. Zagreb 1989, str. 112.

⁷ Slovenec, 21. 9. 1927, 1, Prva etapa blejskega sporazuma; Jutro, 21. 9. 1927, 1, Vstop klerikalcev v radikalni klub; Slovenec, 22. 9. 1927, 1, Dr. Andrej Gosar prisegel. Imenovanje podtajnikov; Slovenec, 23. 9. 1927, 1, Parlamentarno sodelovanje SLS in NRS; Jutro, 23. 9. 1927, 2, SLS kot krilo in prirastek NRS; Slovenec, 24. 9. 1927, 1, Ozka zveza med Jugoslovanskim in Narodno radikalnim klubom; Slovenec, 5. 10. 1927, 1, Konstituiranje Jugoslovanskega kluba.

⁸ Slovenec, 6. 9. 1927, 1, Sijajno uspeli shodi dr. Korošca v Moravčah, Kamniku in Škofji Loki; Jutro, 7. 9. 1927, 2, Korošček program v besedah in dejanjih; Slovenec, 22. 9. 1927, 1, Delovni program nove vlade.

⁹ Slovenec, 29. 10. 1927, 1, Stanovanjski zakon sprejet - ekspozé ministra Gosarja; Slovenec, 13. 11. 1927, 1, Novo veliko delo dr. Gosarja; Slovenec, 15. 1. 1928, 1, Slovenski minister pred finančnim odborom.

¹⁰ Ferdo Čulinović: Jugoslavija između dva rata, I. knjiga. Zagreb 1961 (dalje Čulinović, Jugoslavija između dva rata), str. 502-503; Branislav Gligorijević: Parlament i političke stranke u Jugoslaviji (1919-1929). Beograd 1979 (dalje Gligorijević, Parlament i političke stranke), str. 242.

¹¹ Gligorijević, Parlament i političke stranke, str. 245 in 397-398.

Vlada je skušala pritegniti Hrvatsko seljačko stranko v koalicijo; za to se je zavzemal tudi Anton Korošec,¹² vendar so predstavniki Samostojne demokratske in Hrvatske seljačke stranke 11. novembra 1927 sprejeli resolucijo o ustanovitvi Kmečkodemokratske koalicije s ciljem osamitve srbske centralistične politike. Prvaka Svetozar Pribičević in Stjepan Radić sta oblikovala zahteve o varovanju ustavnega reda za zaščito parlamentarizma in demokracije, o izvedbi socialnoekonomskih reform ter o nadzoru nad delovanjem vladnih strank.¹³ Sklenitev političnega zavezništva med nekdanjima ostrima nasprotnikoma, ki je odločilno vplivalo na nadaljnji razvoj notranje politike jugoslovanske države, je ob koncu leta 1927 močno odmevala v Slovenski ljudski stranki, saj je postavila pod vprašaj unitaristično stališče Samostojne demokratske stranke.¹⁴ Svetozar Pribičević je po pisanju Vladimirja Mačka v zasebnem pogovoru spremembo politik Samostojne demokratske stranke v Sloveniji zagovarjal z besedami: "*Dragi prijatelju! Ne možemo mi večno biti u Sloveniji žandari. Korošec ima među slovenskim narodom većinu, i na tomu se ne da ništa promijeniti.*"¹⁵

Anton Korošec je na prvi skupni seji Jugoslovanskega kluba in poslanskega kluba Narodne radikalne stranke 25. januarja 1928 zagotovil prisotnim: "*SLS je od zedinjenja do danes stala v tesni zvezi s člani radikalnega kluba. Celo takrat, v tistem času, ko nismo bili skupaj, smo simpatizirali in z vami vzdrževali zveze. /.../ Mi prinašamo k vam lojalnost, prisrčnost, delavnost in pridnost.*"¹⁶ Načelnik Slovenske ljudske stranke je tudi v začetku leta 1928 sodeloval v prizadevanjih za pritegnitev Hrvatske seljačke stranke v vlado in za razpad Kmečkodemokratske koalicije.¹⁷ Stjepan Radić ni želel vstopiti v vlado brez zavezniške Samostojne demokratske stranke,¹⁸ to pa za predstavnike Narodne radikalne stranke ni bilo sprejemljivo. Ministri Demokratske stranke so 1. februarja 1928 protestno izstopili iz vlade (minister za zunanje zadeve Vojislav Marinković resolucije demokratskega poslanskega kluba ni podprl) in pooblastili Ljubomirja Davidovića kot strankinega pogajalca za priključitev h Kmečkodemokratski koaliciji.¹⁹ Ljubomir Davidović je ob predsedniku vlade Velimirju Vukičeviću in zunanjem ministru Vojislavu Marinkoviću predstavljal enega od političnih stebrov moči v državi - tako imenovani trdni grad (sporazuma), zato je bil Velimir Vukičević 8. februarja

¹² Slovenec, 6. 10. 1927, 1, Prva seja Narodne skupščine - razgovor z Antonom Korošcem; Slovenec, 23. 10. 1927, 1, Izjava dr. Korošca po sestanku z g. Vukičevićem.

¹³ Hrvoje Matković: Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature. Zagreb 1972, str. 213-215.

¹⁴ Slovenski gospodar, 27. 10. 1927, 1, Radić-Pribičević v prijateljskem objemu; Slovenski gospodar, 10. 11. 1927, 1, Radić-Pribičevićeva uloga v parlamentu; Slovenski gospodar, Slovenec, 15. 12. 1927, 2, Radić + Pribičević; O razvoju unitaristične ideje v Samostojni demokratski stranki po oblikovanju Kmečkodemokratske koalicije gl. Jurij Perovšek: Liberalizem in vprašanje slovenstva. Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929. Ljubljana 1996, str. 260-272.

¹⁵ Vladimir Maček: Memoari. Zagreb 1992, str. 87.

¹⁶ Slovenec, 26. 1. 1928, 1, Prva skupna seja Jugoslovanskega in radikalnega kluba.

¹⁷ Slovenec, 18. 1. 1928, 1, Sestanek dr. Korošca z vladnim predsednikom; Slovenec, 26. 1. 1928, 1, Sestanek dr. Korošca z ministrskim predsednikom in Stjepanom Radićem; Slovenec, 27. 1. 1928, 1, Vse ostane pri starem! Dr. Korošec pri Vukičeviću; Slovenec, 28. 1. 1928, 1, Napačni računi. Radić zaigral najlepšo priložnost. Ponoven razgovor med Vukičevićem in dr. Korošcem; Jutro, 2. 2. 1928, 1, Dr. Korošec se tolaži z novimi volitvami; Slovenec, 3. 2. 1928, 1, Včerajšnji dogodki; Jutro, 8. 2. 1928, 1, Dr. Korošec vabi v imenu radikalov Radića v vlado; Slovenski gospodar, 9. 2. 1928, 1, Kaj se godi v Beogradu.

¹⁸ Čulinović, Jugoslavija između dva rata, str. 513.

¹⁹ Jutro, 2. 2. 1928, 1, Demokratski klub je izrekel vladi nezaupnico.

1928 prisiljen podati ostavko vlade; 23. februarja 1928 je na podlagi dotedanjih vladnih usmeritev sestavil vlado s starimi koalicijskimi partnericami.²⁰ Avtor skovanke trdni grad (sporazuma) je bil po besedah člana glavnega odbora Demokratske stranke Ivana Ribarja Ljubomir Davidović, medtem ko je hrvaški novinar in publicist Josip Horvat avtorstvo pripisal Velimirju Vukićeviću. Opozicijski politiki so frazo uporabljali v posmehljivem tonu do politike vlade Velimirja Vukićevića, zato so jo predstavniki vladnega tabora začeli odklanjati.²¹

Anton Korošec je bil med vladno krizo naklonjen poskusom oblikovanja koncentracijske vlade oziroma razpisu predčasnih parlamentarnih volitev, v preoblikovani vladi pa je kot prvi nesrbski politik zasedel mesto ministra za notranje zadeve.²² V Demokratski stranki so želeli na mesto ministra za notranje zadeve imenovati svojega predstavnika, zato so bili Vukićevićevi izbiri odkrito nenaklonjeni.²³ Predsednik vlade je vodenje ministrstva za notranje zadeve zadržal v svojih rokah do 15. januarja 1928, nato pa ga predal strankarskemu kolegi Čedomirju Radoviću. Ko je 23. februarja 1928 preoblikoval vlado, je Anton Korošec kot predstavnik Slovenske ljudske stranke v vladi zamenjal Andreja Gosarja, radikalec Čedomir Radović pa je zasedel izpraznjeno mesto ministra za socialno politiko.²⁴ Prevzem vodenja najpomembnejšega resorja pri uveljavljanju oblastne samouprave lahko zato povežemo s političnim zavezništvom Velimirja Vukićevića in Antona Korošca, izraženim v Blejskem sporazumu, pri čemer je Gosarjevo vodenje resorja za socialno politiko septembra 1927 predstavljalo samo neposredno izhodišče za to. Slovenska ljudska stranka se je za vodenje ministrstva za notranje zadeve potegovala že ob nastopu vlade Ljubomirja Davidovića julija 1924, česar kralj takrat ni sprejel.²⁵ Okoliščine Koroščevega vstopa v vlado zato ne kažejo le na plodno politično sodelovanje z ministrskim predsednikom, ampak tudi na izboljššan odnos kralja Aleksandra do Slovenske ljudske stranke, ki bi bila po njegovih načrtih del enotne države, tako imenovane 4. stranke.

²⁰ Jutro, 9. 2. 1928, 1, Prvi neuspeli poskusi za rešitev krize.

²¹ Ivan Ribar: Politički zapisi. Beograd 1948, str. 220; Josip Horvat: Politička povijest Hrvatske 1918-1929; Kronika dojučerašnje hrvatske politike. Zagreb 1989, str. 327; Voda govori: ličnost, izjave, govori i politički rad vođe Hrvata dra. Vladka Mačka, ur. Mirko Glojnarčić. Zagreb 1936, str. 83; Svetozar Pribičević: Diktatura kralja Aleksandra. Zagreb 1990, str. 48.

²² Slovenec, 3. 2. 1928, 1, Kriza. Edini izhod nove volitve; Jutro, 2. 2. 1928, 1, Dr. Korošec se tolaži z novimi volitvami; Jutro, 5. 2. 1928, 1, Ponesrečena strategija dr. Korošca; Slovenec, 3. 2. 1928, 1, Jutro, 9. 2. 1928, 1, Vukićević vrne mandat; Slovenski gospodar, 9. 2. 1928, 1, Naša stranka v tem položaju; Jutro, 10. 2. 1928, 1, Radić pri dr. Korošču. SLS ni več samostojna; Slovenec, 11. 2. 1928, 1, Seja radikalnega kluba; Slovenec, 12. 2. 1928, 1, Pri Vukićeviću in Korošču. Važna konferenca; Jutro, 16. 2. 1928, 1, Avdijence. Vukićevićeva senzacija; Slovenec, 17. 2. 1928, 1, Danes dobimo vlado; Slovenec, 23. 2. 1928, 1, Dr. Korošec kandidat za ministra.

²³ Jutro, 16. 2. 1928, 1, Vukićević kandidira dr. Korošca. Seja Demokratskega kluba. Neresna kandidatura dr. Korošca; Jutro, 16. 2. 1928, 2, Demokrati o dr. Koroščevi kandidaturi. Sestanek med Davidovićem in Vukićevićem; Slovenec, 18. 2. 1928, 1, Korošec-Davidović. Vukićević-Davidović. Demokratski klub je pristal.

²⁴ Slovenec, 16. 2. 1928, 1, Dr. Korošec naj bo notranji minister; Jutro, 16. 2. 1928, 1, Vukićević kandidira dr. Korošca. Seja Demokratskega kluba. Neresna kandidatura dr. Korošca; Jutro, 16. 2. 1928, 2, Demokrati o dr. Koroščevi kandidaturi. Sestanek med Davidovićem in Vukićevićem; Slovenec, 18. 2. 1928, 1, Korošec-Davidović. Vukićević-Davidović. Demokratski klub je pristal; Slovenec, 24. 2. 1928, 1, Dr. Korošec je prevzel posle; Kmeti list, 29. 2. 1928, 1, Rešitev vladne krize; Jutro, 28. 7. 1928, 1, Obnova Vukićevićevega režima.

²⁵ Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond Franjo Žebot, AŠ 1, Zapisnik seje izvršnega odbora Slovenske ljudske stranke v Ljubljani 29. 7. 1924.

Novi notranji minister je v nastopni izjavi novinarjem 25. februarja 1928 med drugim povedal: "*Zlasti bom posvečal skrb naši južni Srbiji (Makedonija, op. p.), da se tamkaj onemogoči rušenje javne varnosti.*"²⁶ Nujnost konsolidacije razmer v Makedoniji je Anton Korošec izpostavil v novoletnem nagovoru volivcem,²⁷ kot minister za notranje zadeve pa je bil aprila 1928 v Makedoniji na daljšem nadzornem potovanju; po njem je povedal: "*Končno lahko iskreno z gotovostjo izjavim, da je naša država sedaj že popolnoma konsolidirana in da je pionir reda in miru na vzhodu Evrope, in da bi nas vsak eventualni zunanji dogodek našel enake, složne in močne.*"²⁸

Povedano zahteva vnovični razmislek o vsebini Blejskega sporazuma, saj potrjuje domnevo, da je bil načelniku Slovenske ljudske stranke resor za notranje zadeve dodeljen v njegovem okviru. S tem bi obenem pojasnili tudi namen Koroščevega obiska v Sofiji sredi junija 1927, kjer se je srečal z najvišjimi predstavniki oblasti v državi: s kraljem Borisom, predsednikom vlade Andrejem Ljapčevom, z ministrom za zunanje zadeve in najvišjimi cerkvenimi dostojanstveniki.²⁹

Vlada je sredi leta 1928 sprejela sanacijski program v 42 točkah za izboljšanje splošne življenjske ravni v Makedoniji.³⁰ Umiritev tamkajšnjih razmer je bila med prednostnimi nalogami Koroščevega ministrovanja, posegala pa je tudi na področje jugoslovanske zunanje politike, za katero je kot minister za notranje zadeve kazal veliko zanimanje.³¹ To je potrdil v poročilu o proračunu ministrstva za notranje zadeve v Narodni skupščini 5. marca 1928: "*Čeravno prihajajo atentati v južni Srbiji (Makedoniji, op. p.) izključno iz inozemstva in niso v zvezi z notranjimi razmerami v teh krajih, bom deloval, kakor so delali moji predhodniki, na to, da čimprej zaščitim naše prebivalstvo in bom gledal, da eventualni novi zločini ne bodo ostali nekažnovani. Nadejati se je tudi, da bo vlada države, na katere teritoriju deluje komitska organizacija (vojaško organizirani bolgarski nacionalisti, op. p.), s svoje strani ukrenila vse potrebno, ne samo da se omogočijo razmere, kakršne morajo vladati med dobrimi sosedi, temveč tudi da pride med obema državama do bližnjih zvez.*"³²

²⁶ Jutro, 26. 2. 1928, 1, Gospod Korošec razvija svoj program; Slovenec, 28. 2. 1928, 1, Izjava dr. Korošča.

²⁷ Slovenec, 1. 1. 1928, 1, Korošec Anton, Izgledi v leto 1928.

²⁸ Slovenec, 24. 4. 1928, 3; 25. 4. 1928, 1, Dr. Korošec v južni Srbiji; Slovenec, 26. 4. 1928, 1, Dr. Korošec se vrača v Belgrad; Slovenec, 28. 4. 1928, 1, Južna Srbija povsod veselo pozdravlja dr. Korošča; Slovenec, 1. 5. 1928, 4, Nadaljnji obiski dr. Korošča v južni Srbiji; Slovenec, 3. 5. 1928, 1, V južni Srbiji je red in mir - izjava ministra Korošča; Jutro, 17. 5. 1928, 1, Akcija radikalov in demokratov proti dr. Korošču; Jutro, 5. 5. 1928, 1, Zopet viharen dan v Narodni skupščini.

²⁹ Slovenec, 19. 6. 1927, 1, Dr. Korošec odpotoval v Sofijo. Dr. Korošec pri bolgarskem kralju Borisu; Slovenec, 23. 6. 1927, 1, Velik pomen bivanja dr. Korošča v Sofiji; Slovenec, 25. 6. 1927, 2, Dr. Korošec v Sofiji; Slovenec, 2. 7. 1927, 1, Misija dr. Korošča v Sofiji; O Koroščevem potovanju v Sofijo gl. tudi: Mateja Ratej: Politika Slovenske ljudske stranke pred sklenitvijo blejskega sporazuma leta 1927. V: Prispevki za novejšo zgodovino, št. 2/2005, str. 43-58.

³⁰ Jutro, 15. 6. 1928, 1, Dr. Korošec je obnovil svoj predlog.

³¹ Slovenec, 19. 2. 1928, 1, Dr. Ninčić pri dr. Korošču; Slovenec, 28. 2. 1928, 2 in 1. 3. 1928, 1, Marinković odpotuje v Ženevo. Vukičević-Marinković-Korošec. Dr. Korošec v avdijenci; Jutro, 29. 2. 1928, 1, Marinković se pripravlja na odhod; Slovenec, 29. 7. 1928, 1, Dr. Šumenković minister brez portfelja; Slovenec, 14. 9. 1928, 1, Dr. Marinković se še ne vrne; Jutro, 14. 10. 1928, 1, Povratek zunanjega ministra Marinkovića; Jutro, 25. 10. 1928, 1, Dr. Marinković se baje namerava popolnoma umakniti; Jutro, 23. 11. 1928, 1, Borba za nasledstvo ministra Marinkovića.

³² Slovenec, 6. 3. 1928, 1, Ekspoze dr. Korošča.

Preoblikovana vlada je imela v Narodni skupščini relativno podporo poslancev, a so jo še naprej pretresali frakcijski boji znotraj Narodne radikalne stranke. Notranja trenja v Narodni radikalni stranki je povzročal spopad med pristaši Velimirja Vukičevića in člani Glavnega odbora Narodne radikalne stranke, ki niso bili zadovoljni z razvojem strankine politike po smrti dolgoletnega vodje stranke Nikole Pašića. Napetosti med obema strujama so se stopnjevale po atentatu na hrvaške poslance v Narodni skupščini poleti 1928, ko je Glavni odbor za predsednika stranke potrdil Aca Stanojevića.³³ Predstavniki Kmečkodemokratske koalicije ji niso mogli očitati velikosrbskih teženj, saj ji je legitimnost zagotavljala podpora Slovenske ljudske stranke in Jugoslovanske muslimanske organizacije, kar je okrepilo opozicijsko držo njenih poslancev. Delo ministra za notranje zadeve sta med slovenskimi poslanci v Narodni skupščini vse do nastopa diktature kritično spremljala zlasti najvidnejši politik Slovenske kmetijske stranke Ivan Pucelj, ki se je po skupščinskih volitvah pridružil Kmečkodemokratski koaliciji,³⁴ in socialist Josip Petejan,³⁵ ki je bil v Narodno skupščino izvoljen na zadnjih skupščinskih volitvah.³⁶ Poslanci opozicijskih strank so po številnih neuspešnih interpelacijah 27. februarja 1928 v Narodni skupščini nastopili z zahtevo o oblikovanju skupščinske komisije za preiskavo razmer v zaporu Uprave mesta Beograd, imenovanem Glavnjača, kjer so bili zaporniki (predvsem politični - komunisti) izpostavljeni psihičnemu in fizičnemu nasilju organov pregona.³⁷

Ostra razprava v Narodni skupščini se je na naslednjih sejah razširila na obravnavo splošnega problema policijskega nasilja v državi, pri čemer je prihajalo tudi do fizičnih obračunavanj med poslanci. Naslovnik obtožb opozicijskih poslancev je bil minister za notranje zadeve Anton Korošec, ki je priznaval resnost vprašanja, a je kot predstavnik vlade skušal razpravo umiriti s spodbudnimi besedami o razmerah v Glavnjači. Minister za notranje zadeve je 29. februarja 1928 v Narodni

³³ Slovenski gospodar, 26. 4. 1928, 1-2, Grda sredstva proti sedanji vladi.

³⁴ Kmetiski list, 29. 2. 1928, 1, Klerikalci krvniki prečanovi!; Jutro, 24. 3. 1928, 1, Daleč so zašli klerikalni poslanci; Kmetiski list, 28. 3. 1928, 1, Govor poslanca Puclja; Slovenec, 29. 3. 1928, 1, Pucelj-Kramarjeva demagogija; Jutro, 30. 3. 1928, str. 1-2, Minister dr. Korošec. Obračun s klerikalno nestrpnostjo; Kmetiski list, 6. 6. 1928, 1, Ivan Pucelj: Krvavi Korošec; Jutro, 23. 6. 1928, 1, Žalostno delo slovenskih klerikalcev; Kmetiski list, 18. 7. 1928, 1, Ivan Pucelj: Veselo na delo!; Jutro, 7. 10. 1928, 2, Ivan Pucelj: Mojstri laži; Kmetiski list, 21. 11. 1928, 1, Ivan Pucelj: Sramotna in žalostna vloga; Ivan Ribar: Politički zapisi. Beograd 1948, str. 211 itd.

³⁵ Josip Petejan (1883-1960), politik socialistične usmeritve. Po končani ljudski šoli v Mirnu pri Gorici se je pri očetu izučil čevljarstva. Leta 1905 je začel aktivno nastopati v Jugoslovanski socialdemokratski stranki. Med prvo svetovno vojno je pomagal pri izdajanju časnikov *Zarja* in *Naprej*. Leta 1918 je postal član Narodnega sveta v Ljubljani, leta 1919 pa poslanec v Začasnem narodnem predstavništvu v Beogradu. Leta 1924 je postal svetnik v mariborskem občinskem svetu, leta 1927 je bil izvoljen za oblastnega in narodnega poslanca. Sodeloval je pri izdajanju številnih socialistično usmerjenih časnikov (*Delavski list*, *Enakost*, *Delavska politika* itd.). Med drugo svetovno vojno se je priključil Osvobodilni fronti, v letih 1947-1949 pa je bil direktor Zavoda za socialno zavarovanje v Mariboru.; Jurij Perovšek: Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918-1929). Ljubljana 1998, str. 193.

³⁶ Slovenec, 19. 10. 1927, 1, Socialist Petejan v službi SDS; Slovenec, 30. 3. 1928, 1, Korošec naj odgovarja za svoje prednike; Jutro, 5. 5. 1928, 1, Zopet viharen dan v Narodni skupščini; Jutro, 4. 7. 1928, 1, Tudi socialisti zahtevajo razpust Narodne skupščine; Delavska politika, 15. 8. 1928, 3, Govor poslanca s. Petejana v debati o deklaraciji vlade; Delavska politika, 29. 9. 1928, 1, Dr. Korošček režim in amnestija duhovnika J. Goleca; Delavska politika, 10. 10. 1928, 1, Interpelacija poslanca s. Petejana radi preganjanja delavcev; Delavska politika, 17. 10. 1928, 1, Interpelacija poslanca Petejana; Slovenec, 16. 11. 1928, 1, Dr. Korošček za samoupravo - Petejanova interpelacija zavrnjena; Delavska politika, 24. 11. 1928, 1; 28. 11. 1928, 1, S. Petejan odgovarja dr. Korošču.

³⁷ Čulinović, Jugoslavija između dva rata, str. 514.

skupščini med drugim povedal: "Vprašanje Glavnjače je treba deliti v dva dela. Prvo je vprašanje poslopja, drugo je vprašanje sistema. Poslopje Glavnjače je v slabem stanju, ker je že staro in ni dovolj prostorno. Prostori so tesni in nehigienski. Že pisarne so slabe, še slabši pa so zaporji. V svrhu izboljšanja razmer sem že podvzel korake pri beograjski občini, da zgradi moderno poslopje. Ker pa se to ne more zgoditi čez noč, sem zahteval, da se obstoječa stavba modernizira in razširi. Kar se tiče grajanega sistema, priznavam, da obstajajo gotovi ekscesi in kršitve zakona, toda to ni le pri nas, marveč se dogaja povsod. /.../ Jaz danes itak izjavljam, da bom usak tak prestopok, kakor hitro izvem zanj, najstrožje kaznoval. Najvestneje bom izvedel preiskavo."³⁸ Zavrnil je opozicijski predlog o oblikovanju skupščinske komisije za preiskavo razmer v zaporu, zato so poslanci Kmečkodemokratske koalicije 7. marca 1928 demonstrativno zapustili skupščinsko zasedanje.³⁹ Opozicijski poslanci se niso vrnili v Narodno skupščino niti 26. marca 1928 ob sprejemanju proračuna za leto 1928/1929, ki so ga poslanci Jugoslovanskega kluba z nekaterimi pripombami podprli.⁴⁰

Vlada se je aprila 1928 v reševanju krize parlamentarizma osredotočila na iskanje stikov s hrvaškimi strankami, da bi z njihovo pomočjo onemogočila delovanje Kmečkodemokratske koalicije. To je v političnih krogih znova spodbudilo vprašanja glede oblikovanja režimske stranke, posebno ker je Velimirju Vukićeviću uspelo okrepiti položaj v Narodni radikalni stranki.⁴¹ Na sejah Narodne skupščine je večkrat prihajalo do fizičnih spopadov med poslanci vladnih in opozicijskih strank, zato so predstavniki slednjih 10. maja 1928 zahtevali oblikovanje posebnega odbora, ki bi skrbel za osebno varnost poslancev med skupščinskimi zasedanji; tega vlada ni odobrila.⁴² K poslabšanju odnosov je konec maja 1928 dodatno pripomogla vladna odločitev, da predloži Narodni skupščini v ratifikacijo Nettunske konvencije (podpisane leta 1925), ki so urejale gospodarske odnose med Kraljevino Italijo in Kraljevino SHS na širšem področju Reke.⁴³ Svetozar Pribičević je v imenu Kmečkodemokratske koalicije 29. maja 1928 v Narodni skupščini opozoril, da bodo predstavniki opozicije uporabili vsa sredstva proti načrtovani ratifikaciji.⁴⁴

Minister za notranje zadeve Anton Korošec je dosledno izvrševal politiko kralja Aleksandra, ki je vse bolj prevzemal izvršno oblast v svoje roke.⁴⁵ Osemindvaj-

³⁸ Jutro, 1. 3. 1928, 1, Krvavi pretepi v Narodni skupščini; Slovenec, 1. 3. 1928, 1, Triumfalen nastop ministra dr. Korošca; Gl. tudi: Slovenec, 28. 2. 1928, 1, Izjava dr. Korošca; Jutro, 29. 2. 1928, 1, Opozicija zahteva anketo; Slovenec, 29. 2. 1928, 2, Korošček obisk v Glavnjači; Slovenec, 8. 3. 1928, 1, Nova zmaga dr. Korošca proti KDK; Jutro, 8. 3. 1928, 1, Glavnjača in zopet Glavnjača; Slovenec, 15. 3. 1928, 1, Urek dejansko napadel poslanca Hodžarja.

³⁹ Jutro, 1. 3. 1928, 2, Minister dr. Korošec. Poslanci KDK demonstrativno zapustili dvorano; Slovenec, 1. 3. 1928, 1, Triumfalen nastop ministra dr. Korošca.

⁴⁰ Slovenec, 28. 3. 1928, 1, Vladimir Pušenjak: Državni proračun.

⁴¹ Borba med radikali, Jutro, 25. 7. 1928, str. 1.

⁴² Jutro, 10. 6. 1928, 1, Oborožena žandarmarija nosi poslance iz parlamenta; Slovenski gospodar, 14. 6. 1928, 2, Uporne poslance so znosili iz Narodne skupščine.

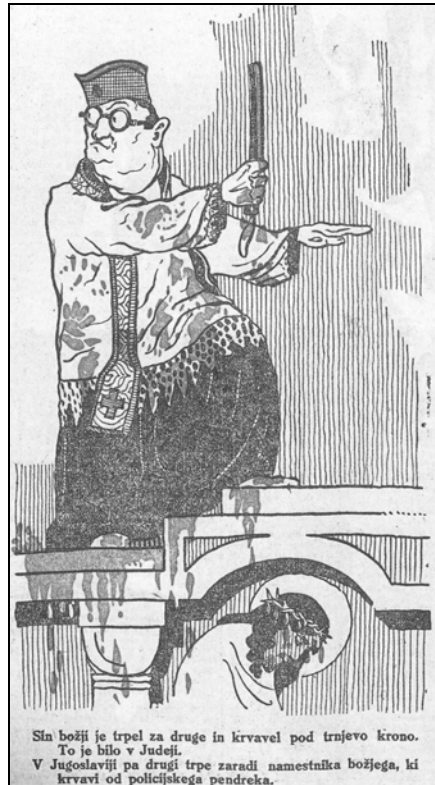
⁴³ Bogdan Krizman: Vanjska politika jugoslovanske države 1918-1941. Diplomatsko-historijski pregled. Zagreb 1975, str. 45.

⁴⁴ Gligorijević, Parlament i političke stranke, str. 253.

⁴⁵ Slovenski gospodar, 23. 2. 1928, 1, Kdo onemogočuje delo v parlamentu? Klic po generalu; Slovenec, 25. 2. 1928, 1, Prvi velik socialen uspeh ministra Korošca; Jutro, 26. 2. 1928, 2, Zgodovinska odgovornost SLS; Jutro, 6. 3. 1928, 2 in 20. 3. 1928, 1, Vlada noče vrniti občinam avtonomije. Seja šefov vladnih strank; Slovenec, 6. 3. 1928, 1, Ekspoze dr. Korošca; Jutro, 22. 3. 1928, 1, Številne avdijence. Vojvodinski demokrati proti dr. Korošču; Slovenec, 1. 4. 1928, 1, Dr. Korošec v avdijenci;

setega maja 1928 je prepovedal zborovanja v splitski, dubrovniški, zagrebški, ljubljanski, karlovški in sarajevski oblasti ter odredil strogo kaznovanje za udeležence manifestacij. Dan pred tem je velikemu županu sarajevske oblasti poslal dopis z naslednjo vsebino: "*Povodom incidenta koji se desio protiv Kraljevine u Šibeniku (napad domačinov na konzulat Kraljevine Italije 16. maja 1928, op. p.) naređujem vam da najenergičnije nastojite da se sve demonstracije i incidenti antiitalijanskog karaktera, još pre nego što se preduzmu, spreče i da sa svoje strane preduzmete sve potrebne mere da bi se u potpunosti zaštitili italijanski konzulati i privatni objekti, kao i italijanski podanici.*"⁴⁶ Študenti beograjske univerze so 29. in 30. maja 1928 izvedli demonstracije v Beogradu, proti katerim je nastopila policija, s silo pa so bile zadušene tudi demonstracije drugod po državi, posebno v Zagrebu in Ljubljani, zato so opozicijski poslanci 31. maja 1928 zahtevali odstop vlade.⁴⁷

Sporna karikatura notranjega ministra Korošca objavljena v Jutru 6. julija 1928, ki je bila povod za politično razburjenje in nato akcijo SLS.

Slovenec, 14. 4. 1928, 1, Zadnje posvetovanje vlade; Slovenec, 25. 5. 1928, 1, Dr. Korošec in Vukičević; Jutro, 30. 5. 1928, 3, Juriš Koroščeve policije po Beogradu; Jutro, 8. 12. 1928, 2, SLS v Ljubljani baje nezadovoljna s Koroščem.

⁴⁶ Slovenec, 4. 8. 1928, 2, Parlament izglasoval novo zaupnico dr. Korošču; Jutro, 4. 8. 1928, 1, Razprava o obtožbi proti dr. Korošču.

⁴⁷ Slovenec, 30. 5. 1928, 1, Protiitalijanske demonstracije v Belgradu; Jutro, 31. 5. 1928, 1, Krvava noč v Beogradu; Jutro, 31. 5. 1928, 2, Voditelj SLS kot veliki inkvizitor omladine; Slovenec, 31. 5. 1928, 1, Nove krvave demonstracije.

Poslanec Kmečkodemokratske koalicije Milan Kostić je 6. junija 1928 v Narodni skupščini vložil obtožnico proti ministru za notranje zadeve zaradi njegovega domnevno nezakonitega ravnanja v zvezi z uvedbo izrednih ukrepov v času demonstracij.⁴⁸ Ker je vlada ob sklicevanju na sporni 14. člen vidovdanske ustave o pravici državljanov do zborovanj in združevanj, katerega neupoštevanje je bilo predmet obtožnice proti notranjemu ministru, največkrat uveljavljala neustavno prakso in ukrepala po določenih Zakona o zaščiti javne varnosti in reda ter sorodnih pravnih predpisih, je imela obtožnica malo možnosti za izglasovanje. Na Zakon o zaščiti javne varnosti in reda se je 3. avgusta 1928 ob obravnavi interpelacije v Narodni skupščini skliceval tudi notranji minister Anton Korošec ob odsotnosti večjega števila opozicijskih poslancev.⁴⁹

Stjepan Radić je 18. junija 1928 v Narodni skupščini ponovno zatrdil, da vodstvo Kmečkodemokratske koalicije ne bo pristalo na ratifikacijo Nettunskih konvencij.⁵⁰ Dva dni zatem je bil hudo ranjen v atentatu - umrl je v Zagrebu 8. avgusta 1928 -, v katerem je črnogorski poslanec Narodne radikalne stranke Puniša Račić v Narodni skupščini smrtno ranil tudi poslanca Hrvatske seljačke stranke Pavleta Radića in Đura Basaričeka.⁵¹ Račić se je po pobegu s kraja zločina zatekel v prostore ministrstva za notranje zadeve, kjer je želel Antonu Korošču pojasniti motiv in okoliščine uboja. Pravni svetovalec in vodja kabineta ministra za notranje zadeve, Stanko Majcen,⁵² je v svojih Spominih zapisal, da je bil notranji minister o nameri obveščen že 19. junija 1928,⁵³ z informacijami o možnosti atentata pa je po besedah Vladimirja Mačka razpolagalo tudi vodstvo Hrvatske seljačke stranke.⁵⁴ Anton Korošec je odklonil srečanje z atentatorjem, saj bi s tem kot član vlade prevzel soodgovornost za storjeno dejanje, poleg tega pa so bili v času Račićevega prihoda pri ministru Korošču predstavniki Kmečkodemokratske koalicije Sekula Drljević, Većeslav Wilder in Mijo Stuparić. Po pričevanju Milana Stojadinovića je Račićevo obrambo s privolitvijo Antona Korošča prevzel ugledni slovenski advokat Vinko Zorc (v letih 1912-1914 je bil član skupine preporodovcev, gibanja za nacionalno emancipacijo Slovencev in drugih južnih Slovanov zunaj avstro-ogrskega okvira) z nalogo razjasnitve političnega ozadja zločina. Puniša Račić je bil obsojen na 20 let zaporja, osvobodili so ga Nemci ob okupaciji Srbije leta 1941.⁵⁵

⁴⁸ Ustava Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ljubljana 1925, str. 35; Nadežda Jovanović: Politički sukobi u Jugoslaviji 1925-1928. Beograd 1974, str. 274.

⁴⁹ Slovenec, 4. 8. 1928, 2, Parlament izglasoval novo zaupnico dr. Korošču; Jutro, 4. 8. 1928, 1, Razprava o obtožbi proti dr. Korošču; Ferdo Čulinović: Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX. i XX. vijeka, 2. knjiga. Zagreb 1959, str. 285.

⁵⁰ Jutro, 19. 6. 1928, 1, Politična situacija se je še bolj poostrila.

⁵¹ Slovenec, 21. 6. 1928, 1, Krvavi dan v Narodni skupščini; Jutro, 21. 6. 1928, 1, Poslanca Pavle Radić in dr. Basariček.

⁵² Stanko Majcen (1888-1970), pripovednik in pravnik; pravo je študiral na Dunaju, kjer je leta 1915 promoviral. Leta 1924 je bil okrajni glavar v Mariboru, leta 1928 vodja kabineta ministra za notranje zadeve v Beogradu, leta 1935 pa je bil imenovan za podbana Dravske banovine. Od leta 1943 je bil pomočnik predsednika Ljubljanske pokrajine Leona Rupnika - od leta 1944 njegov namestnik. Leta 1945 je bil prisilno upokojen. Umaknil se je iz javnega življenja, od leta 1948 je živel v Mariboru.

⁵³ Stanko Majcen. Moji spomini na Antona Korošča. V: Zbrana dela, 4. knjiga. Ljubljana 1996, str. 337.

⁵⁴ Vođa govori: ličnost, izjave, govori i politički rad vođe Hrvata dra. Vladka Mačka, ur. Mirko Glojnarčić. Zagreb 1936, str. 52.

⁵⁵ Slovenec, 21. 6. 1928, 1-2, Puniša Račić aretiran; Milan Stojadinović: Ni rat ni pakt. Rijeka, 1970, str. 256-257; Josip Horvat: Politička povijest Hrvatske 1918-1929. Kronika dojučerašnje hrvatske politike. Zagreb 1989, str. 345.

Vlada je v komunikaciji obsodila atentat v Narodni skupščini in izdala prepoved delovanja, ki bi spodbujalo k državljanski nepokorščini ali povečevalo nacionalne napetosti, Puniša Račića pa je označila za zagovornika velikosrbske politike.⁵⁶ Notranji minister je uvedel stroge varnostne ukrepe za zaščito državne celovitosti;⁵⁷ 20. junija 1928 je izdal uredbo velikim županom o strogemu nadzoru nad pisanjem časnikov, organom pregona v oblasteh pa je izdal pooblastilo za pridržanje oseb, ki bi povzročale nemir med prebivalstvom.⁵⁸ Vodstvo Kmečkodemokratske koalicije je vladni delegaciji, katere član je bil kot skupščinski tajnik tudi štajerski poslanec Slovenske ljudske stranke Andrej Bedjanič, iz varnostnih razlogov odsvetovalo prihod na pogreb ubitih hrvaških poslancev v Zagrebu; časniki Slovenske ljudske stranke podatka o Bedjaničevi udeležbi niso niti potrdili niti ovrgli.⁵⁹

Predstavniki slovenskih političnih (predvsem Samostojne demokratske stranke) in nepolitičnih organizacij ter pristaši Hrvatske pučke stranke so pozivali ministra za notranje zadeve, da v znak solidarnosti s hrvaškimi poslanci odstopi s položaja oziroma iz vlade.⁶⁰ Vodstvo Slovenske ljudske stranke je takoj po atentatu obsodilo Račićev zločin, poslanci Jugoslovanskega kluba pa so izrazili sožalje kolegom iz kluba Hrvatske seljačke stranke.⁶¹ Kot moralne krivce za tragedijo je vodstvo stranke označilo predstavnike opozicije oziroma prvaka Samostojne demokratske stranke Svetozarja Pribičevića.⁶² Anton Korošec po atentatu ni razmišljal o izstopu iz vladne koalicije,⁶³ saj je Slovenska ljudska stranka z uveljavljanjem zakonodaje s področja oblastne samouprave začela v prvi polovici leta 1928 žeti sadove politične taktike, ki jo je načrtoval vstop Hrvatske seljačke stranke v vlado leta 1925, in je dobila svojo legitimacijo poleti 1927 s sklenitvijo Blejskega sporazuma. V stranki je spomladi 1928 kljub zaostrovanju političnih razmer v državi vladalo zaupanje v stabilnost političnega položaja.⁶⁴

⁵⁶ Slovenec, 21. 6. 1928, 2, Seja vlade. Vladni komunikacije; Jutro, 21. 6. 1928, 1, Službeni komunikacije vlade.

⁵⁷ Slovenec, 22. 6. 1928, 1, Moralni krivec.

⁵⁸ Slovenec, 23. 6. 1928, 1, Stroge odredbe v Zagrebu.

⁵⁹ Slovenec, 24. 6. 1928, 1, Zadnja pot mrtvih poslancev. Pribičević grozi poslancem; Slovenec, 27. 6. 1928, 1, Pribičević zastoj preklicuje; Jutro, 14. 8. 1928, 1, Kako je dr. Korošec sodeloval pri pogrebu.

⁶⁰ Slovenec, 23. 6. 1928, 1, Protestiramo v imenu države! Nobene spremembe v vladi; Jutro, 23. 6. 1928, 1, Žalostno delo slovenskih klerikalcev; Slovenec, 24. 6. 1928, 1, Malo odgovora na tisk SDS; Slovenec, 27. 6. 1928, 1, Škof dr. Jeglič je spet na vrsti; Jutro, 28. 6. 1928, 1, Dalmatinski klerikalci proti dr. Korošču; Jutro, 30. 6. 1928, 1, Razdor med slovenskimi in hrvaškimi klerikalci; Izjava kluba neodvisnih akademikov Univerze v Ljubljani. V: Svobodna mladina, št. 6-7/1928, str. 145-146; Zlatko Matijević: Politika Hrvatske pučke stranke u vrijeme atentata na hrvatske zastupnike u Narodnoj skupščini Kraljevine SHS (1927-1928). V: Časopis za suvremeno povijest, 1995, št. 2, str. 241.

⁶¹ Slovenec, 21. 6. 1928, 2, Jugoslovanski klub sožaljuje.

⁶² Slovenec, 22. 6. 1928, 1, Moralni krivec; Slovenec, 26. 6. 1928, 1, Pod Pribičevićev jarem; Slovenec, 27. 6. 1928, 1, Prva državna potreba; Slovenec, 28. 6. 1928, 1, Najprej mir, potem pogajanja. Vse odklanja Pribičevića.

⁶³ Jutro, 27. 6. 1928, 1, Preokret v vladnih krogih; Slovenski gospodar, 28. 6. 1928, 6, Shod SLS pri Sv. Juriju ob Pesnici; Jutro, 30. 6. 1928, 1, Borba v vladi za demisijo.

⁶⁴ Nadškofijski arhiv Ljubljana (NAL), A. B. Jeglič, Dnevnik, 26. 3. 1928; PAM, fond Franjo Žebot, AŠ 2, Pismo Franja Žebota predsedniku oblastne skupščine v Mariboru dr. Josipu Leskovarju, Beograd, 11. junij 1928.

* * *

Slovenska ljudska stranka je po atentatu v Narodni skupščini izvedla organizacijsko močno akcijo za politično prevlado na področju tiskanih medijev v Sloveniji v smeri izgrajevanja družbe na katoliški duhovni podlagi.⁶⁵ Katoliško tiskovno društvo v Ljubljani in Mariboru je v obravnavanem obdobju kljub številnim akcijam za pridobivanje naročnikov beležilo upad prodaje časnikov; *Slovenec* je izhajal v nakladi približno 8000 izvodov, izdajatelji pa so se v drugi polovici dvajsetih let 20. stoletja skušali približati 15.000 izvodom, medtem ko je osrednje politično glasilo Samostojne demokratske stranke *Jutro* izhajalo v nakladi okrog 18.000 oziroma v 22.000 izvodih; božična številka leta 1928 je izšla v 36.200 izvodih.⁶⁶ Zaradi finančne nelikvidnosti je v začetku leta 1926 prenehal izhajati osrednji štajerski politični časnik *Naša Straža*, ki je leta 1925 nadomestil *Stražo*.⁶⁷ Odtlej so v Sloveniji izhajali dnevnik *Slovenec* in tednika *Domoljub* (za ljubljansko okolico) ter *Slovenski gospodar* (za Štajersko).⁶⁸

Iztočnica za široko zastavljeno akcijo Slovenske ljudske stranke proti časnikom drugih idejnih oziroma političnih usmeritev poleti 1928 je bila v demokratskemu *Jutru* objavljena karikatura, ki je Antona Korošca prikazovala v okrvavljeni duhovniški obleki, s policijsko palico v roki in z žandarsko kapo na glavi. Njeni avtorji so želeli opozoriti na nezdružljivost duhovniškega poklica s položajem ministra za notranje zadeve, karikaturi pa so dodali besedilo: "*Sin božji je trpel za druge in krvavel pod trnjevo krono. To je bilo v Judeji. V Jugoslaviji pa drugi trpe zaradi namestnika božjega, ki krvavi od policijskega pendreka.*"⁶⁹ V slovenskem katoliškem taboru so karikaturu interpretirali kot skrajno razžalitev verskih čustev.⁷⁰ Predsednika mariborske in ljubljanske oblastne skupščine Josip Leskovar in Marko Natlačen sta na velikem shodu Slovenske ljudske stranke v Žalcu 15. julija 1928 napovedala boj za prepoved izdajanja *Jutra* in drugih "*nekrščanskih*" časnikov,⁷¹ člani obeh oblastnih odborov so 9. in 10. julija 1928 zahtevali odstranitev *Jutra* iz oblastnih uradov in ustanov ter prekinitev objav svojih razglasov v njem. Uslužbenci mariborskega oblastnega urada časnika niso več smeli prejemati

⁶⁵ *Slovenec*, 22. 4. 1926, 3, Idejno področje SLS.

⁶⁶ NAL, A. B. Jeglič, Dnevnik, 21. 1. 1924; 13. 2. 1924 in 5. 1. 1928; Škofijski arhiv Maribor (ŠAM), fond Andrej Karlin, Pismo ravnatelja Tiskarne sv. Cirila dr. Antona Jerovška škofu dr. Andreju Karlinu, Maribor 23. 2. 1926; *Jutro* - priložen dopis bralcem z dne 3. 8. 1923; *Jutro*, 29. 12. 1928, 2, Podražitev *Slovenca*; *Jutro*, 1. 1. 1929, 2, Naš notarski akt.

⁶⁷ ŠAM, Andrej Karlin, Pismo ravnatelja Tiskarne sv. Cirila Antona Jerovška lavantinskemu škofu Andreju Karlinu, Maribor, 23. 2. 1926.

⁶⁸ *Naša Straža*, 15. 3. 1926, 1, Naši javnosti!; *Naša Straža*, 31. 3. 1926, 1, *Slovenec*.

⁶⁹ *Jutro*, 6. 7. 1928, 3, Sin božji je trpel za druge itd.; *Jutro*, 22. 7. 1928, 2, Žerjav Gregor: Klerikalno besnenje iz strahu pred ljudsko sodbo.

⁷⁰ *Slovenec*, 7. 7. 1928, 1, Odgovor; *Slovenec*, 8. 7. 1928, 1, Našim prijateljem! Somišljeniki!; *Slovenski narod*, 10. 7. 1928, 2, Delirij vodstva SLS; *Slovenec*, 11. 7. 1928, 1, Poziv; *Domoljub*, 12. 7. 1928, 1, Največja podlost v zgodovini slovenskega tiska; *Slovenec*, 12. 7. 1928, 1, Obsodba; *Slovenski gospodar*, 12. 7. 1928, 7, Shod SLS (Ivan Vesenjaj) pri Ptuj; *Slovenski gospodar*, 12. 7. 1928, 8, Proti *Jutru* in nekrščanskemu časopisju!; *Slovenec*, 17. 7. 1928, 2, *Jutro* pred sodiščem naroda; *Slovenec*, 29. 7. 1928, 8, Slovenskemu ženstvu!; *Slovenec*, 19. 8. 1928, 4, Popolno narodno zadoščenje dr. Korošču. Slovenskemu ženstvu!

⁷¹ *Jutro*, 6. 7. 1928, 3, Sin božji je trpel za druge itd.; *Slovenski gospodar*, 19. 7. 1928, 6-7, Veličastni ljudski tabor v Žalcu; *Jutro*, 22. 7. 1928, 2, Korošček tabor v Žalcu - ostuden falzifikat zgodovine!; *Slovenski gospodar*, 19. 7. 1928, 1, Boj nekrščanskemu, podpora dobremu časopisju!

v uradne prostore oziroma ga prinašati vanje.⁷² Opozicijski poslanci mariborske oblastne skupščine so sprejetje ukrepov proti *Jutru* ostro obsodili in napovedali vložitev predloga o obtožbi oblastnega odbora. Boštjan Schaubach je kot referent uredbodajnega odseka mariborskega oblastnega odbora ukrepe pravno upravičil z utemeljitvijo, da so imeli samo administrativni značaj kot oblika protesta proti žalitvam ministra za notranje zadeve, predsednik oblastne skupščine Josip Leskovar pa se je skliceval na nedopustno blasfemijo s strani vodstva Samostojne demokratske stranke. Večina poslancev mariborske oblastne skupščine je 20. julija 1928 izglasovala potrditev ukrepa oblastnega odbora o prepovedi vnašanja časnika *Jutro* v prostore oblastnih uradov.⁷³

Kot protiutež dogodkom, ki jih je sprožila objava karikature v *Jutru*, so slovenski pristaši Kmečkodemokratske koalicije skušali dokazati, da je bilo vodstvo Slovenske ljudske stranke seznanjeno z naklepnimi umori v Narodni skupščini. Štajerski poslanec Slovenske ljudske stranke Vladimir Pušenjak je bil namreč domnevni sopodpisnik predloga Puniše Račiča z dne 19. junija 1928, v katerem je skupaj s 23 podpisniki od predsednika Narodne skupščine zahteval kazen za Stjepana Radića po Poslovniku Narodne skupščine.⁷⁴ Podpisniki pobude so 19. junija 1928 med drugim zahtevali, *"da se g. Stjepan Radić, narodni poslanik pregleda liječnički, te da se utvrdi da li je u normalnom stanju ili ne, jer su mu sadašnji postupci takovi, da izazivaju jaku i opravdanu sumnju, da je normalan čovjek. Ako liječniški konzilijum ne bude utvrdio, da je g. Stjepan Radić umno poremećen, onda tražimo, da se kazni maksimalnom kaznom, koju propisuje Poslovník Narodne skupštine. Ovaj predlog stavljamo kao hitan, da bi se izbjeglo neželjenim događajima, koji inače moraju nastupiti uslijed ovakvog ponašanja g. Stjepana Radića već obzirom na to, kakove će biti posljedice poslije takovog nastupanja."*⁷⁵ Predlagatelji so v parlamentarnem postopku zavrnen dokument po atentatu uničili, zato suma o Pušenjakovi podpori Račičevemu predlogu ni bilo mogoče ovreči oziroma dokazati.⁷⁶ Vodstvo stranke se na obtožbe ni odzvalo, Pušenjak pa se je 8. oktobra 1928 v odprtem pismu Ivanu Pucelju spornega podpisa le na kratko dotaknil: *"Priporočam Vam, da si oskrbite predlog, predložen 19. junija predsedniku narodne skupščine, da bodete mogli čitatelje Vašega lista in Vaše pristaše resnično in točno informirati."*⁷⁷

Teolog Leopold Lenard, ki je bil nekaj let po prvi svetovni vojni pristaš Slovenske ljudske stranke, nato pa se je včlanil v Narodno radikalno stranko, je ugotavljal, da tiskani mediji jugoslovanski državi med obema svetovnima vojnama niso obstajali na intelektualnem nivoju časnikov v zahodni Evropi.⁷⁸ Veliko pri-

⁷² Slovenec, 10. 7. 1928, 1, Obsodba. V kri.

⁷³ Slovenec, 20. 7. 1928, 1-2, Viharna seja mariborske oblastne skupščine.

⁷⁴ *Jutro*, 4. 7. 1928, 2, Iz okužene atmosfere; Kmetški list, 26. 9. 1928, 1, Ivan Pucelj: Neoprana slovenska sramota; *Jutro*, 30. 10. 1928, 2, Ivan Pucelj: Politična linija SLS; *Jutro*, 11. 7. 1928, 1, Izjave poslanca Jeriča; Slovenec, 12. 7. 1928, 1, Protest Jugoslovanskega kluba; *Jutro*, 17. 10. 1928, 2, Zanimivo poglavje iz močvirja hegemonistične politike in klerikalne morale; Kmetški list, 17. 10. 1928, 2, Ivan Pucelj: Kaj je s Pušenjakom?; *Jutro*, 30. 10. 1928, 3, Krasna manifestacija KDK - govor Ivana Pucelja; Slovenski narod, 28. 12. 1928, 2, SLS ubija sporazum.

⁷⁵ Slovenski gospodar, 28. 6. 1928, 1-2, Ivan Vesenjaj, Kri in smrt v Narodni skupščini.

⁷⁶ *Jutro*, 16. 10. 1928, 2, Končno se je oglasil g. Pušenjak.

⁷⁷ Slovenski gospodar, 11. 10. 1928, 5, Pušenjak Vladimir, G. Ivanu Pucelj.

⁷⁸ Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, Rokopisni oddelek, Leopold Lenard, Jugoslavija pre i posle sa gledišta beogradskog posmatrača, 27/68, fasc. 1.

čevanj kaže, da je imel Anton Korošec izključni vpliv nad objavami v časniku *Slovenec*, ki so ga (ne le politični) sodobniki imenovali kar "*Korošček organ*".⁷⁹ Beograjski dopisnik *Slovenca* Fran Radešček je pisal o vsakodnevnih sestankih z načelnikom, na katerih je ta pregledal zbrane novice in podal navodila o objavi,⁸⁰ novinar Ruda Jurčec pa se je spominjal Koroščevega predavanja v Ljubljani, ki ga je leta 1928 organiziralo Slovensko katoliško akademsko starešinstvo in ga je poslušal kot poročevalec; svojega poročila ni oddal, saj ga je minister za notranje zadeve Kraljevine SHS Anton Korošec odločno zavrnil: "*Terseglavu* (France, urednik *Slovenca*, op. p) *niti besede, ste razumeli: niti besede*".⁸¹ O strogem Koroščevem nadzoru nad pisanjem *Slovenca* je pisal tudi njegov urednik Ivan Ahčin,⁸² hkrati pa je imel sam Korošec očitno občutek, da pisanja časnika ne nadzoruje dovolj, saj je v pismu Izidorju Cankarju decembra 1927 med drugim zapisal: "*Slovenec je slabo urejevan, a mi iz Beograda ne moremo drugega, nego da se kregamo. Kar pa vse skupaj nič ne pomaga. To veš ti bolje, nego jaz*".⁸³

Korošec je po pisanju funkcionarja Slovenske ljudske stranke Jožeta Košička večkrat opozarjal pristaše, da zabavljajo čez Srbe, ki jih v resnici ne poznajo, in jih spodbujal k potovanju v Srbijo. Ko je tajnik stranke Franc Gabrovšek to v resnici storil in potem napisal kritičen članek v *Slovencu*, je bil Korošec tako besen, da je Gabrovška nedolgo pred nastopom diktature umaknil s tajniškega mesta v stranki. Kralj mu je namreč na avdienci besen predočil izvod *Slovenca* z Gabrovškovim potopisom, rekoč: "*Ti si moj minister, tvoji ljudje pa tako pišejo o moji zemlji in moji politiki*".⁸⁴

* * *

Slovenec je prenehal izhajati ob koncu druge svetovne vojne, ponovno pot med bralce pa je našel v povsem drugačni realnosti. Ob razglasitvi slovenske samostojnosti 25. junija 1991 je izšla prva številka časnika. Možnost financiranja je dobil s sprejetjem postavke o pluralizaciji medijev v prvem slovenskem državnem proračunu, sprejetem na predlog predsednika vlade in prvaka Slovenskih krščanskih demokratov Lojzeta Peterleta aprila 1991.⁸⁵ Novi *Slovenec* se je razglašal kot naslednik uradnega glasila nekdanje Slovenske ljudske stranke – nosil je enako ime in identičen logotip.⁸⁶ Tudi v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je izhajal v funkciji strankarskega časopisa, čeprav so ga izdajatelji predstavljali širše kot politični časnik zmerne desne politične usmeritve.⁸⁷ Prvak zdomske Slovenske

⁷⁹ *Slovenec*, 5. 8. 1927, 3, Izjava dopisnika beograjske *Politike*; Gilbert In der Maur: *Der Weg zur Nation; Jugoslawiens Innenpolitik 1918-1938. Stojadinovic als Vollstrecker*. Berlin - Wien - Zürich 1938, str. 378.

⁸⁰ *Slovenec*, 17. 12. 1940, 6, Fran Radešček, Spomin na velikega državnika dr. Korošca.

⁸¹ Ruda Jurčec: *Skozi luči in sence*, 1. del (1914-1929). Ljubljana 1991, str. 357 in 363.

⁸² Bojan Godeša, Ervin Dolenc: *Izgubljeni spomin na Antona Korošca*. Ljubljana 1999, str. 54-58.

⁸³ Arhiv Republike Slovenije, fond Izidor Cankar (AS 1660), fasc. 4, Pismo Antona Korošca. Beograd, 14. 12. 1927.

⁸⁴ Jože Košiček: *Moji stiki z dr. Koroščem*. V: *Zbornik Svobodne Slovenije 1971/1972*, str. 289-290.

⁸⁵ Leon Marc: *Kristjani za demokracijo - 10 let slovenskih krščanskih demokratov*. Ljubljana 1999, str. 49.

⁸⁶ *Slovenec*, 25. 6. 1991.

⁸⁷ *Slovenec*, 21. 1. 1992, 2, Drugi krščanski demokrati v Kopru; *Slovenec*, 20. 1. 1992, 2, Slovenski krščanski demokrati; *Slovenec*, 22. 1. 1992, 2, Vodja poslanskega kluba SKD; *Slovenec*, 22. 1. 1992, 5, Izjava SKD; *Slovenec*, 23. 1. 1992, 2, Med volivci Demosa in SKD; *Slovenec*, 24. 1. 1992, 5, Krščanski demokrati se ne bojijo volitev; *Slovenec*, 18. 2. 1992, 4, Izjava koordinacije SKD.

ljudske stranke Marko Kremžar je prvo številko časnika pospremil z besedami: "Želim ti, da bi bil zvest samemu sebi. Da bi znal rasti iz svojih slovenskih in krščanskih korenin. /.../ Bog daj, da bi tudi tvoj 45-letni prisilni molk postal plodovit."⁸⁸ Potomcem nekdanjih Koroščevih pristašev, slovenski politični emigraciji v Argentini, je Katoliška cerkev še zmeraj predstavljala neposredno vez s slovenstvom, s čimer so se lahko legitimno identificirali z ideologijo Koroščeve stranke.⁸⁹ Načelnik stranke v tujini Marko Kremžar je, izhajajoč iz papeške enciklike *Rerum novarum* iz leta 1891, natančno sto let kasneje zapisal: "Prenova slovenskega naroda je v rokah vsakega od nas, ki smo po božji volji bili rojeni v slovenskem narodnem občestvu."⁹⁰ Slovenec je prenehal izhajati po parlamentarnih volitvah leta 1996, na katerih so Slovenski krščanski demokrati dosegli slabe volilne rezultate.⁹¹

Mateja Ratej

ANTON KOROŠEC, MINISTER OF INTERNAL AFFAIRS IN THE GOVERNMENT OF VELIMIR VUKIČEVIĆ IN 1928

S u m m a r y

In 1927 Velimir Vukičević from the National Radical Party formed a government with the members of the National Radical Party, Slovenian People's Party, Democratic Party and Yugoslav Muslim Organisation. After the parliamentary election, the Slovenian People's Party did not cooperate in the discussions about the composition of the government, because its position in the government had most probably been outlined already in July 1927 at the conclusion of the Bled Agreement between Vukičević and Korošec. The government wanted to demonstrate the social and economic orientation of its programme, which encompassed efforts for the equalisation of taxes, prosecution of persons accused of corruption, reorganisation of authoritative self-government and stabilisation of international relations with the neighbouring countries. After the election a period of distinct political polarisation between the parties in the government and those in the opposition started in the National Assembly, provoked by the political bonding between the parties in the opposition. The government tried to draw the Croatian Peasant Party into the coalition and Korošec also strove for that, but in November 1927 the representatives of the Independent Democratic Party and the Croatian Peasant Party adopted a resolution on the establishment of the Peasant-Democratic Coalition with the aim of isolating the Serbian centralist policy. On 8 February 1928 Vukičević was forced to offer the government's resignation and on 23 February he composed another government with the old coalition partners. Korošec was the first non-Serbian politician appointed as Minister of Internal Affairs. The President of the Government retained control of the Ministry of Internal Affairs until 15 January 1928 when he passed it to his party colleague Čedomir Radović. In February 1928, when he transformed the government, Korošec as a representative of the Slovenian People's Party replaced Andrej Gosar in the government and Radović filled the vacant post of the Minister of Social Policy. Taking over the leadership of the most important department for the enforcement of the authoritative self-government can thus be linked with the political alliance between Vukičević and Korošec manifested in the Bled

⁸⁸ Slovenec, 27. 6. 1991, 3, Marko Kremžar: Dragi Slovenec! - voščila in želje.

⁸⁹ Družina, 1990, št. 33, 13, Dolgo, predolgo je čas pletel srebrne niti; Celovski zvon, 1990, št. 26, str. 63-70, Ob 100-letnici SLS - pogovor z dr. Markom Kremžarjem; Slovenec, 20. 2. 1992, 30, Marko Kremžar: Glejmo 15 let naprej; Tretji dan, 1993, št. 1, str. 25-27, Argentinska skupnost - pogovor z Markom Kremžarjem; Dom in svet, 1993, str. 266, Pogovor z Markom Kremžarjem; Tretji dan, 1995, št. 145, Marko Kremžar, Smo Slovenci po božji, ne po svoji volji.

⁹⁰ Nova revija, 1991, št. 109-110, str. 820, Marko Kremžar: Temelj narodove prenovе; gl. tudi: Lenart Rihar: Pogledi Marka Kremžarja na človeka in družbo, diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Teološka fakulteta, 2002, str. 18; Marko Kremžar: Stebri vzajemnosti. Buenos Aires 1988; Marko Kremžar: Prevrat in spreobrnjenje. Celje, 1992.

⁹¹ Leon Marc: Kristjani za demokracijo - 10 let slovenskih krščanskih demokratov. Ljubljana 1999, str.165.

Agreement, whereby Gosar's leadership of the Department of Social Policy in September 1927 merely represented a direct foundation for this. The circumstances of how Korošec joined the government demonstrate not only a fruitful political cooperation with the Prime Minister but also an improved attitude of King Alexander towards the Slovenian People's Party. In his inaugural statement the new Minister of Internal Affairs declared to the press that his attention would be specifically dedicated to resolving the situation in Macedonia. Korošec consistently implemented the policy of the King who was increasingly taking over the executive power. When the police forcefully suppressed the anti-government demonstrations of the Belgrade University students, the deputies from the opposition demanded the government to resign. Korošec was charged for his alleged wrongful act in connection with the introduction of exceptional measures during the demonstrations. After the assault on the Croatian representatives in the National Assembly, the political situation in the state grew utterly tense. The Minister of Internal Affairs imposed strict protective measures to ensure the integrity of the state and the Slovenian People's Party carried out a strongly organised action after the assault to politically prevail in the printed media in Slovenia in order to build the society on the Catholic spiritual basis.